TEODOR NEȘ – „OAMENI DIN BIHOR”

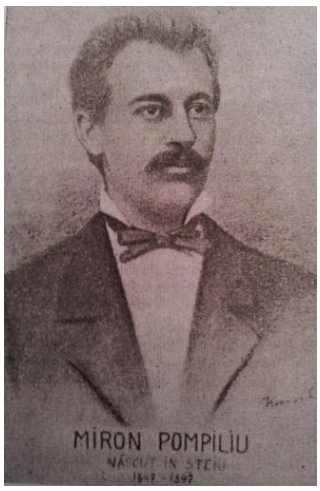
Ioan Fabian
University of Oradea

Abstract: The current paper presents one of the notable figures from Bihor County, portrayed by Teodor Neș in his book The Monograph – „People from Bihor County”, writing in which he depicts political, historical and cultural events between 1848-1918, the coryphaeus's of the social-cultural revolution from Bihor County and Ardeal. Here with his sharp and neat stile he presents their life, work, career and ideals.

Miron Pompiliu is better known as the friend of the famous Romanian poet Mihai Eminescu. Born in Bihor County but a strayed and active in Iași. Miron Pompiliu is a Romanian writer, journalist and folklorist. Author of: „Balade populare române”, published by Junimea from Iași in 1870; „Antologie română pentru uzul școalelor secundare”, published in Iași in 1885; „Ileana Cozînzeana, din cosiță floare-i cântă, nouă împărății ascultă”, a tall story published in Cernăuți in 1886; „Carte de cetire”, a handbook achieved and published together with Paul I. in Iași in 1897; „Literatură și limbă populară”, edited and signed by V. Netea, an introductory study published in Bucharest in 1967; „Poezii”, foreword by Mircea Popa, appeared in Oradea in 1998. Dies young at the age of 49.

Keywords: writer, poet, national identity, patriot.

Miron Pompiliu (1847-1897)

În cartea sa *„Oameni din Bihor, 1848-1918”* Teodor Neș reușește într-o oarecare măsură să cuprindă, crâmpeie din viața bihoreanului visător și idealist Miron Pompiliu. După cum spune Teodor Neș o viață „...izvorîtă din Șteiu-Bihor și încheiată după multe meandre în Iași, a dus cu sine, ca o admirabilă sarcină de polen, poeziile populare fredonate de codrul Vașcăului, murmurate de susurul isvoarelor cristaline, ce țîșnesc din roșietica argilă și conglomerate ale

BDD-A23242 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:52 UTC)

Mumei Codrului."[1] Foarte plasticele şi expresivele cuvinte folosite de Teodor Neş arată modul în care Miron Pompiliu a ajuns să infiltreze în nemuritoarele poezii eminesciene graiuri şi ritmuri bihorene: „La marginile românismului, o sensibilă celulă a înregistrat în colţul sudestic al Bihariei, frumuseţile învăluite în sonorităţi şi cadenţe populare, le-a transmis geniului sintetic creator, împletindu-le ca o contribuţie bihoreană în desăvîrşita poezie eminesciană."[2]

Pe numele adevărat - Moise Popovici - s-a născut la 20 iunie 1847 la Ştei, în apropierea Beiuşului, fiul lui Nicolae Popovici (preot) şi al Anei Popa din Seliştea Beiuşului. Începe şcoala primară în satul natal, apoi frecventează cursurile unei instituţii pentru băieţi germani de la Băiţa unde învaţă nemţeşte. Liceul îl urmează la Beiuş (clasele I-V liceale) pentru ca în 1862 să plece la Oradea (clasele VI-VII). În toamna anului 1865 revine la Beiuş, unde îşi dă examenul de bacalaureat "cum prima eminentia".[3] La liceul din Beiuş este coleg de generaţie cu elevi care mai târziu vor ajunge personalităţi importante ale vieţii sociale şi culturale bihorene: Partenie Cosma, Coriolan Brediceanu, Ioniţă Bădescu (scriitor), Ioan I. Papp (episcop), Vasile Ranta-Buticescu, Nicolae Oncu, Mihai Velicean, etc.

Îşi continuă studiile la Universitatea din Budapesta - Facultatea de Drept şi în acelaşi an este ales membru onorific al *„Societăţii de leptură a junimei române studioase la Academia de Drepturi şi Archigimnasiul din Oradea"* alături de Vasile Iuţiu, Vasile Ranta-Buticescu, Victor Rusu şi Ioniţă Bădescu.[4] La Budapesta, datorită refuzului de a se înrola în armata ungară în urma intrării în vigoare a regimului dualist fuge in Regat, oprindu-se la Bucureşti, ca mai apoi (din motive financiare) să se stabilească la Iaşi, unde se înscrie în anul III al Facultăţii de Litere.

După mulţi ani petrecuţi departe de meleagurile natale, dorul de casă îl face să revină la Ştei neştiind că pretorele de Vaşcău îl urmăreşte cu intenţia de-al aresta datorită faptului că a refuzat încorporarea în armata austro-ungară. Ajunge să fie prins şi încarcerat şi astfel Miron Pompiliu va petrece două săptămâni la închisoare fiind eliberat doar datorită intervenţiei şi stăruinţelor românilor din Beiuş.[5] Din acest episod al vieţii sale Miron Pompiliu ajunge să aştearnă pe hârtie poezia „Osînditul din Carpaţi" unde se poate simţi influenţa versurilor bunului său prieten Mihai Eminescu.[6]

După ce termină studiile universitare practică meseria de ziarist şi profesor la diferite instituţii din Iaşi. Se alătură grupării de la "Junimea", la ale cărei şedinţe lua rar cuvântul, mulţumindu-se doar să asculte. Evita să poarte discuţiile cu carcter polemic sau anecdotic. Teodor Neş îl descrie în cuvinte calde, cu un uşor ton melancolic-compătimitor (rezonând parcă empatic) pe compatriotul său: „...fire blândă, cumpănită şi modestă de ardelean pribeag, se retrage într-un colţişor tăcut, observând doar oamenii şi înregistrând discuţiile şi vorbele cu duh care se încrucişau în văzduh."[7] Prima intersectare a lui Miron Pompiliu cu Mihai Eminescu se pare că are loc pe paginile „Familiei" lui Iosif Vulcan în anul 1866. La „Junimea", în anul 1875, ajunge să-l cunoască personal pe acesta de care va leaga o prietenie specială. Cei doi ajung să împartă aceeaşi locuinţă modestă din târgul Ieşilor câţiva ani la rând.[8] În această perioadă profesorul Mirune ajunge să contribuie la desăvârşirea geniului creator eminescian prin ideile,

[1] Teodor Neş, *Oameni din Bihor 1848-1918*, Tiparul Tipografiei Diecezane, Oradea, 1937, pag. 59.
[2] Teodor Neş, *op.cit.*, pag. 59-60.
[3] Teodor Neş, *op.cit.*, pag. 60, apud Constantin Pavel, *Miron Pompiliu 1847-1897 Viaţa şi opera lui,* Beiuş, 1930.
[4] Ibidem, pag. 60, apud „Fenice", pag. VI.
[5] Ibidem, pag. 63.
[6] Ibidem, pag. 63.
[7] Ibidem, pag. 62.
[8] Teodor Neş, *op.cit.*, pag. 62, apud Constantin Pavel, *Miron Pompiliu 1847-1897 Viaţa şi opera lui,* pag. 24.

BDD-A23242 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:52 UTC)

sugestiile, criticile și sfaturile dezinteresate fiind, în cele din urmă, depășit de elevul său.[9] „Bradul", o baladă din Vaşcău, este aproape sigur că a inspirat tema şi forma celebrei poeziei lui Mihai Eminescu „Ce te legeni". Asemănarea izbitoare dintre cele două poezii nu poate trece neobservată nici chiar de ochiul unui neinițiat într-ale literaturii. Iată mai jos un fragment din poezia scrisă de Miron Pompiliu:

„Bradule, brăduţ de jale,
Ce te legeni aşa tare
Fără boare, fără vânt,
Cu crengile la pământ,".

În aceeaşi casă unde locuiesc Miron Pompiliu și Mihai Eminescu găsește adăpost în anul 1875 și Ioan Slavici. Cei trei buni prieteni sunt nedespărțiți și constanți vizitatori ai saloanelor Veronicăi Micle și Matildei Cugler.[10]

În tot acest timp Miron Pompiliu continuă să colaboreze constant la publicații precum: „Familia", „Fenice", "Convorbiri literare", "Albina", "Concordia", "Albina Pindului", „Timpul" (este corespondent al gazetei), etc. Își face apariția cu prima poezie în „Familia„ nr. 2 din 15/27 ianuarie 1866 – „*Ghicitura"* urmată de o a doua poezie – „*Ecouri și suspine"*, apărută în nr. 18 din 25 iunie/7 iulie 1866. La aceasta din urmă Iosif Vulcan îi face o prezentare generoasă: *„Atragem atenţiunea onor public asupra acestui talent frumos carele acuma păşeşte întâia oară în publicitate."*[11] În poeziile sale ajung să se amestece ura, dragostea, melancolia și suferința din amalgamul cărora se nasc poeme precum: „Ultimul dor":

„Acolo unde lângă râu
Se-nşir' răchiţi bătrâne,
Se duce gândul meu ades,
Se duce azi şi mâine.

Acolo-i satu-ncununat
Cu-a nucilor verdeaţă,
Ferice-acolo am trăit
A vieţii dimineaţă.
Bisericuţa cea de lemn
Şi azi e vie-n minte-mi;
Căsuţa cu doi plopi la drum
O văd parcă nainte-mi.

Şi parcă din grădină ies
S-apuc pe ulicioara
Ce duce la ogor, ţiind
De mână surioara.

Ah! cugetul mi-e ne-mpăcat

[9] Teodor Neș, *op.cit.*, pag. 62.
[10] Ioan Slavici, *Amintiri*, Cultura națională, București, 1924, pag. 90-92.
[11] Teodor Neș, *op.cit.*, pag. 61, și Ionel Novac, *Miron Pompiliu, prietenul bihorean al lui Mihai Eminescu*, „Luceafărul", 1 mai 2014.

BDD-A23242 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:52 UTC)

Căci am pornit în lume,
Căci am fost surd la tristul plâns
Al iubitoarei mume!

Ca roua s-au topit, s-au dus
Iluziile toate,
Şi sufletu-mi înstrăinat
De jale nu mai poate.

Şi dacă din atâtea flori
Nici una nu-mi rămâne,
Un singur gând, un singur dor
De suflet se mai ţine...

De n-am putut ca să trăiesc
De scumpul sat aproape,
La cea biserica de lemn
Când oi muri mă-ngroape.

S-ascult prin somnul cel de veci
Cetaniile sfinte,
Ş-acele cânturi ce-mi aduc
De-a mea pruncie-aminte;

Să mai ascult ca de demult
Cum seara toaca bate,
Când duhul păcii maiestos
Pluteşte peste toate."

Dintre poeziile publicate se mai pot aminti: „Un orfan la mormântul mamei sale" (publicată în „Fenice"-semnat Moise Pompiliu), „Rămas bun de la Crișana" („Familia" nr. 30/1876), „Din Oraș" („Familia" nr. 35/1866), „Imnul Regelui Carol" (poezie patriotică), „Osânditul din Carpați" (poezie inspirată din detenția de două săptămâni la pușcăria din Ștei), volumul „Cântece populare de peste Carpați" (în 1871, 1876),[12] volumul „Balade Populare Române" (la Iași) despre care Teodor Neș spune pe un ton elogiator: „așa – scrie Pompiliu – precum le-a improvizat nemuritorul geniu al poporului român în momentele sale de suspinațiune cu prozodia lor neschimbată, cu rimele neatinse, cu limbajul lor provincial și local nealterat, pe scurt: cu păstrarea originalității în toată puritatea sa"[13]

Ca urmare a activității desfășurate de culegere de folclor bihorean, Miron Pompiliu ajunge să decanteze în scris ceea ce a cules sub forma unor balade inspirate din Țara Beiușului. Dintre acestea putem aminti: „Bradul", „Todorița și Moșneagul", „Gheorghiță și Mireasa lui", „Pruncul și Fata Țapului", „Răscumpărarea voinicului", „Voina și Mândra", „Fata Radului", „Niță și Petre Banului", etc.[14]

[12] Teodor Neș, *op.cit.*, pag. 60-64.
[13] Ibidem, pag. 61, apud Constantin Pavel, *op.cit.*, pag. 36.
[14] Teodor Neș, *op.cit.*, pag. 61.

BDD-A23242 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:52 UTC)

Scrie și câteva povești din zona Bihorului în care folosește graiul specific zonei Beiuș-Vașcău: „Ileana Cosânzeana" (publicată în „Convorbiri literare în 1872), „Coderana Sânzâiana" („Convorbiri literare din 1875), „Păcală și amăgială" („Familia" din 1888), etc. Aceste povești îl fac pe Constantin Pavel să spună că Miron Pompiliu „a dat noului crez literar ceva din frăgezimea graiului munților bihoreni, păstrat până mai ieri ca într-un muzeu prin îndoiturile văilor, luminiștirile și deschizăturile codrilor de la isvoarele Crișurilor."[15] Publică în 1886 studiul „Graiul Românilor din Biharia" în revista „Convorbiri literare".[16] Traduce din Uhland, Heine, Lenau, Platon, Goethe, Lamartine și din poeții maghiari Vörösmarty și Arany Janos. Întocmește manuale școlare, scrie studii pedagogice și compune "Antologia Română" pentru școlile secundare.[17]

Miron Pompiliu scrie poezii, proză, culege folcor, traduce, este autor de manuale școlare și cu toate acestea este cel mai cunoscut în epoca sa ca prieten al lui Mihai Eminescu. Teodor Neș face o fină observație a influenței reciproce care apare în operele celor doi scriitori și care răzbate mai departe influențând alte suflete creatoare sensibile din Biharia afirmând că: „Miron Pompiliu a inițiat circuitul înrâuririlor reciproce dintre poezia populară bihoreană, care absorbită și amalgamizată în simțirea eminesciană s-a întors din nou în Bihor, filtrându-se în delicatele versuri ale Lucreției Suciu."[18] Cel care a reușit în *„lexicul 'Junimei' să încetățenească cuvinte și fraze din Bihor,*…la fel cum…*în simțirea eminesciană se urziseră tresăririle din baladele de la Vașcău"*[19] Miron Pompiliu își sfârșește tragic existența sa creatoare, la fel ca și prietenul său Mihai Eminescu, în anul 1897 îngenuncheat de boală, lipsuri și iubiri neîmpărtășite. Este înmormântat în cimitirul „Eternitatea" din Iași. Teodor Neș încheie prezentarea facută spunând pe un ton elegiac că „...s-a coborît în groapă corpul neînsuflețit al lui Miron Pompiliu din Șteiu, care a înfibrat în sine frumusețile Bihorului, dorurile și jalea Codrului și s-a înfiorat de atîtea ori gîndindu-se din depărtări la „Casa din vale" și la „Ileana Cosânzeana", „din cosiță floarea-i cântă, nouă împărății ascultă."[20]

Din opera sa se pot aminti următoarele volume: *„Balade populare române"*, Junimea, Iași, 1870; *„Antologie română pentru uzul școalelor secundare"*, apărută la Iași în anul 1885; *„Ileana Cozînzeana, din cosiță floare-i cântă, nouă împărați ascultă"*, basm publicat la Cernăuți în 1886; *„Carte de cetire",* I-III, manual realizat împreună cu I. Paul vede lumina tiparului la Iași în anul 1897; *„Literatură și limbă populară"*, ediție îngrijită care are ca studiu introductiv semnat de V. Netea este publicat la București în anul 1967; *„Poezii"*, ediție și prefață de Mircea Popa apărut la Oradea în anul 1998.

BIBLIOGRAFIE

- Bulei, Ion, *Lumea românească la 1900*, Editura Eminescu, București, 1984.
- Călinescu, George, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Cultura Națională,București, 1932.
- Crețu, Stănuța, *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.

[15] Ibidem, pag. 64.
[16] Ibidem, pag. 63.
[17] Ibidem, pag. 61-63.
[18] Ibidem, pag. 60.
[19] Ibidem, pag. 64.
[20] Teodor Neș, *op.cit.*, pag. 64.

BDD-A23242 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:52 UTC)

- Iorga, Nicolae, *Istoria Literaturii româneşti contimporane*, Editura Adevărul, vol. I, București, 1934.
- Iorga, Nicolae, *Oameni cari au fost*, Editura Biblioteca pentru toți, București, 1967.
- Maiorescu, Titu, *Critice,* vol. I-III, Editura Socec, București, 1928.
- Negruzzi, Iacob, *Amintiri din "Junimea"*, Editura Cartea Românească, București, 1943.
- Neș, Teodor, *Oameni din Bihor 1848-1918*, Tiparul Tipografiei Diecezane Oradea, Oradea, 1938.
- Panu, George, *Amintiri de la "Junimea" din Iaşi*, vol. I, II, Editura Remus Cioflec, București, 1942.
- Pavel, Constantin, *Miron Pompiliu 1847-1897 Viaţa şi opera lui*, Editura Doina, Beiuș, 1930.
- Pop, Augustin, Z. N., *Întregiri documentare la biografia lui Eminescu*, Editura Eminescu, București, 1983.
- Slavici, Ioan, *Amintiri*, Editura Cultura Națională, București, 1924.
- * * * *Miron Pompiliu 1848-1897*, Comitetul de Cultură şi Artă al Județului Bihor, Oradea, 1968.
- https://ro.wikipedia.org/wiki/Miron_Pompiliu
- http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Miron_Pompiliu

BDD-A23242 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:52 UTC)